

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Geografie
Studijní program: Specializace v pedagogice
**Studijní obor
(kombinace):** Geografie – Německý jazyk

Kulturní rozdíly na území Moravského Slovácka
**Culture differences in the Moravské Slovácko territory, South-East
Moravia**

Bakalářská práce: 2011 – FP – KGE – 001

Autor:
Vojtěch Baštinec

Podpis:

Adresa:
Nerudova 1291
763 61 Napajedla

Vedoucí práce: RNDr. Jaroslav Vávra, Ph.D.
Konzultant: RNDr. Jaroslav Vávra, Ph.D.

Počet

stran	Grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
47	0	15	0	14	0

V Liberci dne: 8. prosince 2010

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne:
8. prosince 2010

Vojtěch Baštinec

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat RNDr. Jaroslavu Vávrovi, Ph.D za odborné vedení, poskytování cenných rad a také za jeho podporu, trpělivost, inspiraci a diskuze nejen při vypracování této bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za jejich pomoc při studiu a tvorbu potřebného zázemí.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá vymezením jednotlivých regionů Slovácka a jejich formováním z hlediska historického vývoje. Jako zásadní faktor je chápáno geomorfologické členění území, jež má zásadní vliv na podmínky tamější existence. Hlubší důraz je věnován jak aspektům přímo ovlivňujícím místní život, jako je půda a způsob jejího obhospodařování, tak skladbě a pestrosti krojů místních etnik.

Klíčová slova: kroj, půda, region, Slovácko, vývoj

Der Vermerk

Diese Arbeit beschäftigt sich mit der Abgrenzung der einzelnen Regionen Slowaken und Gestaltung der historischen Entwicklung. Als ein entscheidender Faktor gilt geomorphologische Einteilung des Gebietes, die einen großen Einfluss auf die Lebensbedingungen hat. Tiefer Schwerpunkt wird sowohl den Aspekte, die direkt lokales Leben betreffen, wie Land und Weise ihrer Bewirtschaftung, als auch der Struktur und Zusammensetzung der lokalen ethnischen Trachten gewidmet.

Schlüsselwörter: die Entwicklung, die Erde, die Region, Slovácko, die Trachte

Annotation

This bachelor thesis describes and determines Slovácko regions and their historical progress. Region determination matches geomorphological structuring that have had cardinal impact on local conditions. In more detail are factors with direct impact on local lives, such as soil and its cultivation, so structure and diversity of local folk costumes.

Key words: folk costume, progress, region, Slovácko, soil

Obsah:

1	Úvod.....	6
2	Vymezení Slovácka.....	7
3	Geomorfologie a geologická stavba Moravského Slovácka	8
3.1	Jihomoravské Karpaty (Pavlovské vrchy, Mikulovská vrchovina)	10
3.2	Středomoravské Karpaty	11
3.3	Bílé Karpaty	13
4	Zemědělství a půdy na Slovácku.....	14
4.1	Vývoj půd.....	14
4.2	Hodnocení půd z hlediska zemědělské výroby	14
4.3	Vliv člověka na půdy.....	16
4.4	Tradiční polní hospodářství.....	17
4.5	Nejvíce pěstované plodiny Slovácka.....	18
4.5.1	Interpretace mapy půdních typů na Slovácku	20
4.6	Hnojení na Slovácku	21
4.7	Zemědělské nářadí.....	21
5	Regiony, okrsky a obyvatelé Slovácka	22
5.1	Moravské Kopanice.....	22
5.2	Hornácko	23
5.3	Dolňácko	24
5.4	Hanácké Slovácko	24
5.5	Podluží.....	25
5.5.1	Podluží očima Moravských Charvátů	25
5.6	Zálesí	26
6	Etnicita a kultura	27
7	Regionální typy krojů na Slovácku	28
7.1	Typy krojů v areálu moravských Kopanic	28
7.2	Lidové kroje Hornácké.....	29
7.3	Lidové kroje Dolňácké	31
7.3.1	Lidové kroje Uherskobrodska	31
7.3.2	Lidové kroje Uherskohradištska	32
7.4	Lidové kroje Podluží	33
7.5	Lidové kroje moravských Charvátů	34
7.6	Lidové kroje Kyjovské	35
7.7	Kroje ve 20. století	35
8	Lidové zvyklosti, jízda králů	37
8.1	Kompozice vlčnovského kroje	38
9	Závěr.....	44
	Seznam obrázků:	45
	Seznam použité literatury:	46
	Seznam internetových zdrojů:	46

1 Úvod

Cílem mé bakalářské práce je pojednání o kulturně geografických rozdílech na území Slovácka (dříve také Moravského Slovenska). Toto téma jsem si vybral proto, že sám pocházím z okrajové části tohoto území, na Slovácku mám rodinu, mnoho známých a přátel. Místní identita a příslušnost k jedinečné kultuře mě vždy fascinovala. Celý region Slovácka se dělí na několik podoblastí, jejichž vzájemnou interakci ve své práci pokládám za obzvláště zajímavou. Zmíněné oblasti lze vymezit hned z několika hledisek současně. Typická je jejich vzájemná provázanost. Například fyzicko-geografické členění Slovácka určuje podmínky pro zemědělskou výrobu, jejíž bohatost se zrcadlí v okázalosti lidových slavností a také ve výzdobě lidových krojů. V úvodu se zmiňuji o Slovácku obecně, dále se pak zaměřuji na hodnocení místních rozdílů a na jejich charakteristiku, především na příkladu zemědělství. Dále spatřuji důležitost jak v půdních poměrech a vývoji půd, na čemž přímo závisí výrobní zemědělské zóny, které taktéž popisují, tak v negativních vlivech člověka na půdy a na vlastní rozšíření půd demonstrované mapou půdních typů. Závěrem charakterizuji krojové variace na Slovácku i s jejich podtypy. Ve fotografické dokumentaci prezentuji jako příklad jeden z krojů a ukázku vybraného lidového zvyku se všemi tradičními projevy. Návštěva tohoto obřadu pro mě byla nevšedním zážitkem a vytržením z běžného života.

Předmluva:

V práci, kterou jsem zpracovával, bylo otázkou, jakou literaturu zvolit. Téma se silně dotýká regionálních otázek, proto jsem se snažil toto téma konzultovat s odborníky, jako byla na příklad ředitelka sekce etnografie Slováckého muzea v Uherském Hradišti, pí. PhDr. Romana Habartová, nebo odborná pracovnice městského muzea a galerie v Břeclavi, pí. PhDr. Alena Káňová. Také ostatní informace jsem čerpal většinou od regionálních autorů. Předností toho byla na příklad dostupnost, bohatost a možnost srovnání zdrojů informací mezi sebou. Za zajímavé pokládám srovnání Klvaňi a Niederleho s ostatními autory. Tato kniha je více, než 90 let stará a bylo zajímavé konfrontovat tehdejší náhled na aspekty kultury s těmi současnými.

2 Vymezení Slovácka

Následující exaktní údaje jsou převzaty z Regionálního informačního portálu Zlínského kraje. Oblast Slovácka se rozkládá na jihovýchodní Moravě mezi 48° 47' až 49°13' severní šířky a 16° 54' až 17° 56' východní délky a svou rozlohou patří k nejrozsáhlejším moravským národopisným oblastem. Rozloha jádra regionu činí 2 732 km², s přechodnými pásmy s vlivy hanáckých a valašských oblastí je ještě o 618 km² rozlehlejší a čítá 3350 km².¹ Táhne se od města Napajedla až k soutoku Moravy s Dyjí. Na jihu hraničí s Rakouskem (Dolní Rakousy), na východě se Slovenskem (Trnavský a Trenčianský kraj), na severu a severozápadě je hranicí silueta Chřibů a Ždánického lesa.

K horským oblastem patří moravské Kopanice v okolí Starého Hrozenkova. Pod Javořinou se nachází Hornácko, které si díky své poloze dodnes uchovává svůj starobylý archaický ráz v projevech lidové kultury - v kroji, nářečí a lidové hudbě. Přirozenou páteř oblasti tvoří úrodný úval podél řeky Moravy, která od pradávna umožňovala poměrně husté osídlení území. Rovněž byla důležitou dopravní tepnou. Přechodné území mezi Valašskem a Slováckem tvoří kopcovité luhačovické Zálesí, které sousedí s Uherskobrodskem v povodí řeky Olšavy. Právě Uherskobrodsko tvoří přechodnou oblast mezi horskou oblastí - Bílými Karpaty a pomoravskou nížinou (Uherskohradišťskem, Uherskoostrožskem). Nížinná oblast Dolňacka leží v Pomoraví a táhne se od Napajedel až k Hodonínu - tvoří jej Napajedelsko, Uherskohradišťsko s Uherskoostrožskem, Veselsko, Strážnicko a Kyjovsko. Směrem od Hodonína k soutoku řeky Moravy s Dyjí se nachází Podluží, jehož část na pravém břehu řeky Moravy zasahovala až do Rakouska. Všechny uvedené oblasti a podoblasti se od sebe liší nejen krojem, lidovou architekturou, ale i dalšími projevy lidové kultury a geografickými odlišnostmi. V každém z regionů je možné zachytit spojitost, mezi geografickými poměry a jejich přímým vlivem na život ve společnosti, její zvyky a kulturu. V rovinných oblastech je zřetelná souvislost se starou rolnickou kulturou, horské oblasti Kopanic a Hornácka mají příbuznost ke kultuře karpatské. Lidové kroje patří k nejobdivovanějším projevům lidové kultury a pro své výrazné znaky patřily donedávna i k hlavním kritériím pro určování národopisných oblastí.

---

¹Zlínský kraj [online]. 2004-2010 [cit. 2010-06-30]. Dostupné z WWW: <http://www.zlinskykraj.net/cleneni.php?region=slovacko>

Obr. č. 1 Mapa regionu Slovácko Zdroj: slovackysklep [online] 2008 [cit. 2010-07-07]: Dostupné z: <http://www.slovackysklep.cz/images/slovacko.gif>

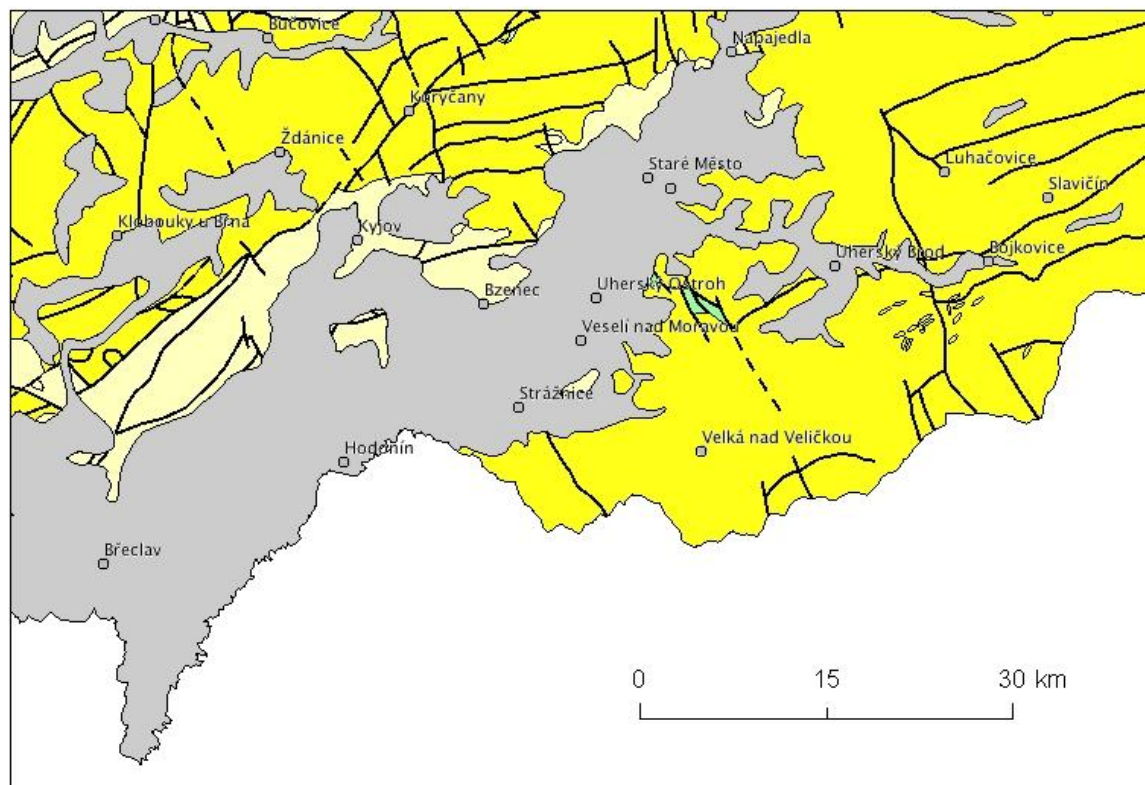
3 Geomorfologie a geologická stavba Moravského Slovácka

Jak uvádí (J. KLVAŇA, L. NIEDERLE, 1918, str. 428), vedle podnebí má na faunu, flóru a v neposlední řadě na kulturu vliv geologická skladba území. Geologicky patří většina Slovácka do tzv. starších třetihor, čili eocénu, zvláště v hornatých a pahorkatých krajinách. Nížiny se řadí do mladších třetihor, čili neogénu, který je též pokrytý rozmanitými naplaveninami i navátými písky čtvrtohor. Jen v pohraničních částech Moravy (Starý Hrozenkov, Velká nad Veličkou a místy kolem Hluku) vystupují starší křídové vrstvy.

Geomorfologické členění dle (J. DEMKA, 2006, str. 542 - 543): celé území se řadí do provincie Západních Karpat, soustavy Vnějších Západních Karpat, podsoustavy Jihomoravských Karpat, Středomoravských Karpat a Slovensko – moravských Karpat a jednotlivých celků podsoustav.

Geologické podloží na Slovácku

- obce s rozšířenou působností
- zám. zjištěny
- - - zám. předpokládány
- kvartér (hlíny, spře, pesky, sterky)
- mezozoické horniny (pískovce, jílovce)
- tercierní horniny (pesky, jily)
- tercierní horniny alpinsky zvrstvené (pískovce, břidlice)

Vojtěch BAŠTINEC
Technická univerzita v Liberci 2010
Portál veřejné správy ČR: Mapové služby [online] 2003-2010 [cit. 15. 4. 2010]. Dostupný na WWW: <<http://geoportal.cenia.cz>>.
Použitý software: ESRI ArcMap 9.3.1 a ArcCatalog 9.3.1., ESRI Data & Maps 9.3.1., ESRI 2009 Souřadnicový systém: S-JTSK_Krovak_East_North.

Obr. č. 2. Geologické podloží na Slovácku. Autor: Vojtěch Baštinec

3.1 Jihomoravské Karpaty (Pavlovské vrchy, Mikulovská vrchovina)

(J. DEMEK, 1965, str. 246) uvádí, že součástí Jihomoravských Karpat jsou Pavlovské vrchy a Mikulovská vrchovina. Na severu jsou vymezeny vodním dílem Nové mlýny, ze západu a východu korytem řeky Dyje. Nad vrcholy plochých hřbetů Mikulovské vrchoviny vystupují při severním a západním okraji slepence vnějšího bradlového pásma (Děvín, Bradlová hora). Strmé svahy bradel byly vypreparovány z měkkého flyšového obalu. Bloky starších hornin, než okolní flyš byly vytrženy z jurského podkladu Českého masívu ležících v hloubkách přes 2 km. Vyskytují se zde četné krasové jevy. Jeskyně „Na Tuoldu“ má jeskynní systém v jurských vápencích dlouhý více než 1km, nejnižší část je trvale zaplavena (roční kolísání hladiny o 10m).

Ve východní části Mikulovské vrchoviny se rozkládá Milovická pahorkatina. Je budována synklinálně uloženými flyšovými jílovci a pískovci, neogenními sedimenty a sprašemi. Na okrajích mají kerné rysy a zbytky zarovnaných povrchů na rozvodích. Vyznačuje se také pravoúhlou sítí občasných toků. Nejvyšší bod je Stará hora – 351 m n. m.

Obr. č. 3. Pavlovské vrchy od Dívčího hradu. Autor: Vojtěch Baštinec 2009

3.2 Středomoravské Karpaty

(Ždánický les, Litenčická pahorkatina, Chřiby, Kyjovská pahorkatina)

Jak uvádí (J. DEMEK, 1965, str. 239) Středomoravské Karpaty tvoří rozsáhlou oblast, která na severu a severovýchodě sousedí s Hornomoravským úvalem, jihovýchodě, jihu a jihozápadě s Dolnomoravským úvalem a na severozápadě s Vyškovskou bránou a Dyjskosvrateckým úvalem. Osou Středomoravských Karpat je vrchovina Chřibů a Ždánického lesa. V jihozápadní části se rozkládá Ždánický les, plochá vrchovina tvořená paleogenními sedimenty ždánické jednotky vnějšího flyše. Je to klenbovitě vyklenuté území se zbytky zarovnaného povrchu s hluboce zařezanými údolími. Nejvyšší bod: U slepice – 438 m n. m.

Obr. č. 4. Pohled na Ždánický les z Brda. Autor: Vojtěch Baštinec 2009

Severní oblast Středomoravských Karpat zaujímá Litenčická pahorkatina. Tato členitá erozně denudační pahorkatina leží na paleogenních a miocenních jílech, jílovitých píscích, štěrcích a pískovcích, z části překrytá sprašovými pokryvy. Nejvyšší vrchol: Hradisko – 518 m n. m. Nejvyšším a nejčlenitějším územím Středomoravských Karpat jsou Chřiby. Je to členitá vrchovina elipsovitého tvaru, která je od okolního nižšího území většinou výrazně vymezena. Leží na paleogenních jílovcích a slepencích převážně račanské jednotky magurského flyše. Původem je to kerná vrchovina s intenzivními neotektonickými zdvihy. Vyznačuje se strukturně podmíněnými tvary a intenzivní periglaciální modelací. V Chřibech se vyskytují dva rozvodní hřbety směru severovýchodního a jihozápadního, vzájemně oddělené horním úsekem údolní Stupavy. Povrch severozápadního hřbetu je v podélném profilu mírně vyklenutý, takže nejvyšší výšky dosahuje ve své střední části (Brdo 587). Jsou to tedy tvary destrukční, jejichž nadmořská výška se pohybuje nejčastěji od 350 do 500 m n.m. Jen zřídka nacházíme plošiny ve výškách okolo 320 resp. nad 500 m (jen v severovýchodní části Chřibů). Údolí v Chřibech jsou hluboce zařezaná, mají příkré svahy a příčný profil ve tvaru písmene „V“ neckovitěho tvaru. Nejvyšší vrchol: Brdo – 587 m n. m.

Obr. č. 5. Pohled na JV Chřiby z vrcholu Brdo. Autor: Vojtěch Baštinec 2009

Posledním z celků je Kyjovská pahorkatina v jihovýchodní části Středomoravských Karpat. Jde o členitou pahorkatinu na převážně paleogenních jílovcích a pískovcích ždánické a račanské jednotky s četnými sprašovými pokryvy. Má výrazná úvalovitá a neckovitá údolí. Nejvyšší vrchol: Babí lom – 414 m n. m.

3.3 Bílé Karpaty

(J. DEMEK, 1965, str. 273 - 274) uvádí, že při jihozápadním okraji pásma Západních Karpat ční vysoko nad sousední pahorkatiny ploché horské pásmo Bílých Karpat. Převážná část území Bílých Karpat je budována paleogenními horninami bělokarpatského vývoje magurského flyše, ve kterém převládají vápnité pískovce nad jílovcí a v prostoru Javořiny vystupují také četná pásma drobnozrnných slepenců. Při severozápadním okraji pohoří v prostoru západního Uherskobrodsko se objevují drobné výlevy patrně třetihorních vulkanitů. Jihovýchodní okraj je provázen vnitřním bradlovým pásmem, ve kterém se hojně střídají útržky vápencových, pískovcových a jílovcových hornin mezozoika. Reliéf je erozně denudační, typická jsou průlomová údolí a četné sesuvy.

Obr. č. 6. Bílé Karpaty u obce Javorník (Horňácko). Autor: Vojtěch Baštinec 2009

4 Zemědělství a půdy na Slovácku

4.1 Vývoj půd

Dnešní podoba půdního pokryvu se vyvíjela během čtvrtohor za spolupůsobení těchto hlavních půdotvorných faktorů: geologického podkladu, reliéfu, podnebí, vegetace, živočichů a člověka. Protože v dlouhodobém a stále trvajícím procesu tvorby půdy docházelo ke změnám podnebí, měnil se i reliéf, vegetační kryt a půdní živočichové. Výsledkem je pestrost půdního pokryvu. O rozmanitosti půdního vývoje svědčí i např. četné odkryvy starých půd, ať už fosilních, překrytých vrstvami jiných sedimentů, nebo reliktních, které vznikly v minulosti za jiných klimatických podmínek a díky činnosti člověka se uchovaly dodnes.

Jak na straně 35 uvádí (V. NEKUDA, 1992, str. 35), typickým příkladem jsou černoze v podhůří Bílých Karpat (Uherskobrodsko). Jde o pozůstatek stepního vývoje krajiny, do které se v důsledku zemědělské aktivity člověka nerozšířil les ani po ochlazení a zvlhčení podnebí. I přes složitost půdotvorných podmínek lze pozorovat v půdním pokryvu určité zákonitosti, např. výškovou pásmovitost. Vrcholové části Bílých Karpat a Chřibů tvořené jílovci a pískovci jsou pokryty hnědými kyselými půdami, které přecházejí do nižších poloh výrazným pásem hnědých zásaditých půd na těžkých jílových zvětralinách. Přejít mezi hnědými půdami Chřibů a naplavenými půdami Dyjsko-moravské nivy tvoří hnědozemě na spraších. Pásmo hnědozemí na spraších podél nivy Moravy a jejích přítoků je přerušeno klínem černoze a degradovaných černoze na jílech, který zasahuje od jihozápadu až k Uherskému Brodu. Pod zalesněnými výšinami v okolí Uherského Brodu se na okrajích černozemních zón vyskytují často přechodné typy půd, jako jsou pararendziny, nebo pseudogleje. Trvale zamokřené části údolní nivy Moravy podminily vznik trvalých glejů, místy se vyskytují i ostrůvky lužních půd.

4.2 Hodnocení půd z hlediska zemědělské výroby

Jak uvádí (V. NEKUDA, 1992, str. 35), tak na Slovácku jsou zastoupeny všechny zemědělské výrobní oblasti od nížinné teplé přes pahorkatinou až po oblast vrchovinnou. Do velmi teplé černozemní oblasti v Dyjsko-moravské nivě jsou řazeny např. katastry obcí

Kunovice a Ostrožská Nová Ves. Z výrobního hlediska jde o oblast kukuřičnou. Tento region je obklopen širokým pásem řepařské zóny přírodní oblasti teplé černozemní, která je rozšířena na západ, až k úpatím Chřibů, obci Buchlovice a Velehrad, na sever do katastrů obcí Topolná a Kudlovice a na východě Uherský Brod, nebo Nivnice. Na východě směrem do Bílých Karpat se s přibývajícím nadmořskou výškou vyskytují oblasti pahorkatinných a vrchovinných hnědých půd bramborářské, bramborářsko-ovesné až horské výrobní zóny. Nejextrémnější podmínky pro zemědělskou výrobu na Slovácku mají katastry obcí Žitková, Starý Hrozenkov, nebo Lopeník v regionu Moravských Kopanic.

Obr. č. 7. Podmínky pro zemědělství (Moravské Kopanice). Autor: V. Baštinec 2009

4.3 Vliv člověka na půdy

Jak uvádí (V. NEKUDA, 1992, str. 35 - 36), člověk svou dlouholetou hospodářskou činností podstatně ovlivnil charakter dnešních půd. K největším škodám došlo a dochází při zemědělské velkovýrobě. Struktura využití půdního fondu, která se během staletí ustálila v jakési mozaice drobných polí, luk, pastvin, mokřadů, terénních stupňů, lesů a vodních ploch byla zcela změněna procesy spojenými s kolektivizací a scelováním pozemků. Na jedné straně lze pozorovat nesporný přínos zemědělské velkovýroby ve zvýšení produkce, na straně druhé má intenzifikace řadu vedlejších účinků s negativním vlivem na úrodnost půdy. Nejpatrnějším je eroze půdy, která byla velmi urychlena vytvářením velkých lánů, navíc s monokulturami erozně nebezpečných plodin, jako jsou na příklad kukuřice nebo řepa. Vodní erozí jsou nejčastěji postihovány nejnižší položené části Slovácka, tak i podhůří Chřibů a Bílých Karpat. Ornice je odnášena nejen z rozoraných luk a bývalých drobných terasovitých políček na příkrých svazích, která zde byla zakládána původními obyvateli po vypálení lesa za účelem pěstování často brambor, protože rostly i v místním klimatu. Odnos ornice rovněž probíhá z velkých honů poměrně malého sklonu, které jsou nepřerušovaně osévány kukuřicí, řepou a jinými erozně nebezpečnými plodinami. Lesy jsou také postihovány zvýšenou vodní erozí, hlavně v důsledku velkoplošné těžby formou holosečí a používáním těžké mechanizace. V blízké budoucnosti bude mít negativní vliv na vývoj půd také nahrazování původních listnatých (hlavně bukových porostů) smrkovými monokulturami, což povede k okyselování půdy. Větrnou erozí jsou nejvíce ohroženy zemědělské půdy v jižní a jihovýchodní části Slovácka. Častý výskyt velmi silné, až katastrofální větrné eroze lze pozorovat na Uherskobrodsku. V oblasti úrodných černozemí, hnědozemí a pararendzin², které jsou v tunách zvedány (padavými) bělokarpatskými větry a usazovány v návějích kolem silnic obcí, krajů lesa apod. (R. ŠVEHLÍK 1985, str. 67) uvádí naměřený odnos půdy v roce 1972 v obci Bánov 193 m³.

---

² (M. TOMÁŠEK, 2000) popisuje Pararendziny jako obdobu hnědých půd na zvětralinách karbonátově-silikátových hornin, jako jsou vápnité břidlice, pískovce, „opuky“. Rozšíření je nezávislé na klimatu a do jisté míry i na nadmořské výšce, zpravidla však nevystupují do vyšších poloh. Původním rostlinným krytem bylo teplomilnější rostlinstvo, často typu teplomilných doubrav.

(V. NEKUDA, 1992, str. 36) uvádí další současně probíhající změny půd s častým používáním těžké mechanizace, která zhutňuje půdu a zhoršuje její vlastnosti ve velkém měřítku stejně jako s nadměrným používáním strojených hnojiv a celkovou chemizací zemědělství. Rozmanitý půdní pokryv spolu s ostatními přírodními předpoklady předurčuje jak vysoce produktivní formy hospodaření v úrodných nížinách a pahorkatinách, tak i nutnost speciálních forem hospodaření v podhorských oblastech. Poznání a respektování těchto předpokladů pro zemědělskou velkovýrobu i lesní hospodářství je základní podmínkou zachování úrodnosti půd i pro příští generace.

4.4 Tradiční polní hospodářství

(J. JANČÁŘ, 2000, str. 30 – 32) uvádí, že základní částí zemědělské výroby na Slovácku je rostlinná výroba. Trojpolní systém hospodaření, spočívající ve střídání ozimu, jařin a úhoru, byl ještě do poloviny 18. století v podstatě jediným systémem polního hospodaření. Tento systém obvyklý i v okolních zemích, přežíval na Moravě ještě do počátku 20. století. Úhor byl nezbytný pro obnovu úrodnosti půdy a sloužil také v době společné pastvy dobytka a jeho nedostatečného ustájování jako krmná plocha. V důsledku rozvoje pěstování především brambor ve velkém začaly mizet souvislé plochy úhorů. Na Hané a jižní Moravě byly tyto spory častější, protože se v rovinnatých oblastech přestalo úhořit dříve, než v kopcích Vnějších západních Karpat.

Přírodní podmínky způsobovaly i některé regionální odchylky v systému hospodaření. Například ve výše položených oblastech se ještě v 19. století pěstovaly jen jařiny a úhory zabíraly často až polovinu orné půdy. V rovinných oblastech převažovaly v pěstování rostliny ozimin, především žito a pšenice. Trojpolní systém rozrušilo postupné pěstování jetelů a především brambor, které se ještě na počátku 19. století vysazovaly jen na malých plochách a jediným nástrojem k jejich výsadbě i dobývání byla motyka. Avšak již od poloviny 19. století se kladly do brázd vyoraných pluhem.

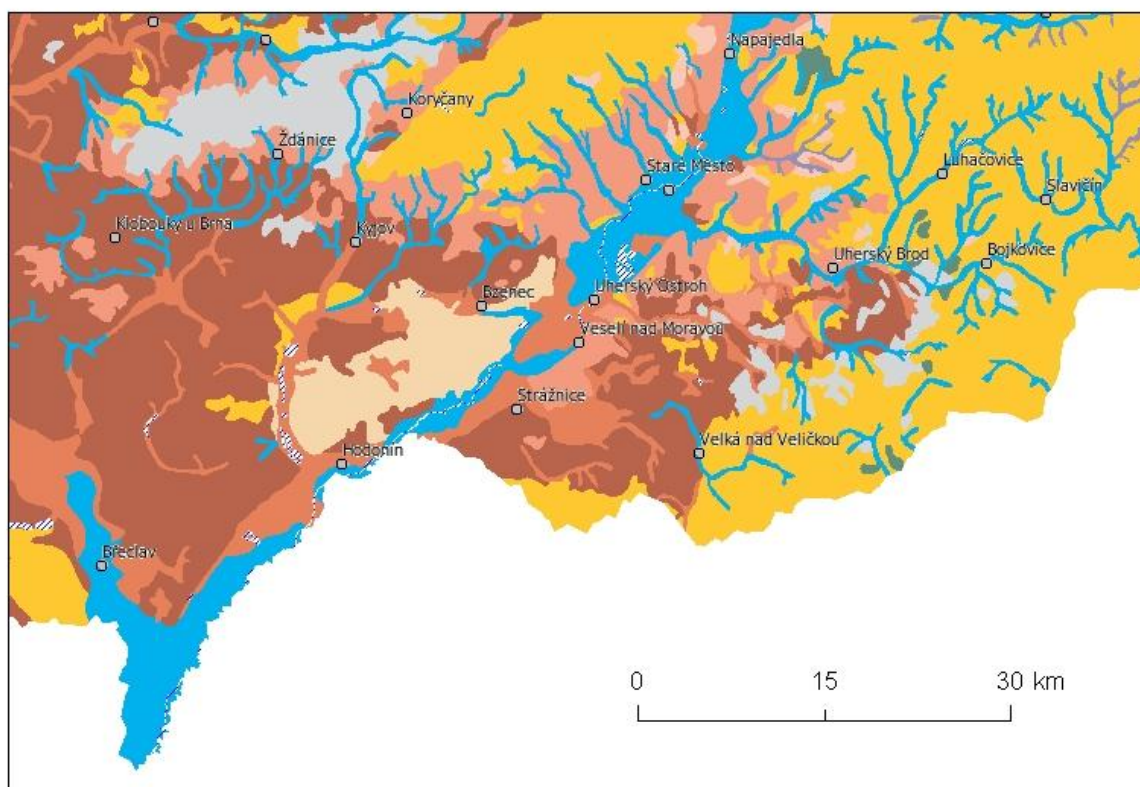
4.5 Nejvíce pěstované plodiny Slovácka

Jak udává (J. JANČÁŘ, 2000, str. 32 – 34), mezi základní druhy pěstovaných plodin na Slovácku patřily odedávna veškeré obilniny, především žito, pšenice, ječmen a oves. V rovinných oblastech Slovácka se vysévala nejčastěji směs žita a pšenice, tzv. *suržica*. Podle Ing. J. EHRENBERGEROVÉ z Mendelovy univerzity v Brně se žito s pšenicí ve směsích vysévaly kvůli jistotě výnosu po různém přezimování každého z druhů a současně se produkce používala jak ke krmení dobytka (zvýšení doživosti), tak jako směsná mouka na výrobu chleba. Oproti tomu se v Podhůří Bílých Karpat vyséval tzv. *vinčák*, směs jarní pšenice s pohankou. V tomto chytrém systému šlo o participaci plodin. Pohanka se vysela do již vzešlé jarní pšenice, využila se její odplevelující schopnost (kořeny vypouštějí enzymy, které odpuzují plevel). Jarní pšenice se sklídila a díky kratší vegetační době nedlouho poté i pohanka jako druhá úroda, dodává P. HOLUB, agronom.

Pohanka se sela v oblasti Moravských Kopanic ještě v 50. letech 20. století. Všeobecně rozšířenou plodinou bylo ještě v polovině 20. století proso. Žně začínají na Slovácku přibližně v polovině července, přesný termín závisí na počasí a dozrávání obilí. Na výše položených kopanicích se začínalo o týden až dva později. Zralost obilí se zjišťovala tak, že se v dlaních rozemnul klásek a tvrdost zrna se vyzkoušela v zubech. Když se zrnko přelomilo, bylo obilí zralé, když bylo ještě mléčné, muselo se se žněmi počkat. Zralý ječmen se poznal podle skloněného klásku v podobě háčku, čemu se říkalo, že ječmen „háčkuje“. Obilí se nenechávalo přezrát a raději se kosilo dříve, aby byly co nejmenší ztráty z vytřesení zrna z klasů. Od přelomu 19. a 20. století se rozšířilo setí ozimů i do horských oblastí, nepochybně v důsledku modernizace zemědělského nářadí. Dnes se již běžně pěstuje v nadmořských výškách 450 až 550 m. n. m. (nížinný až pahorkatinný vegetační stupeň).

Významným zdrojem obživy důležitým i pro chov dobytka, byly okopaniny, zejména zelí, mrkev, krmná řepa, na Slovácku nazývaná *burgyňa* a brambory, nazývané *zemáky*, *erteple*. Ty od počátků 18. století patří prakticky dodnes k nejrozšířenějším okopaninám v kopcovitých oblastech Moravy, oproti tomu řepa cukrovka ovládla ve 2. polovině 19. století úrodnější pole jižních částí Slovácka. K dalším plodinám na moravských polích patřily hrách, čočka, fazole, nebo len.

Půdní typy na Slovácku

● Obce s pověřeným obecním úřadem

Vojtěch BAŠTINEC
 Technická univerzita v Liberci 2010
 Portál veřejné správy ČR: Mapové služby [online] 2003-2010 [cit. 15. 4. 2010]. Dostupný na WWW: <<http://geoportal.cenia.cz>>.
 Použitý software: ESRI ArcMap 9.3.1 a ArcCatalog 9.3.1., ESRI Data & Maps 9.3.1., ESRI 2009 Souřadnicový systém: S-JTSK_Krovak_East_North.

Obr. č. 8. Půdní typy na Slovácku. Autor: Vojtěch Baštinec

4.5.1 Interpretace mapy půdních typů na Slovácku

Jak ve své knize uvádí (B. ŠARAPATKA, 1996, str. 150 - 174), nejvíce zastoupeným půdním typem na Slovácku jsou kambizemě, neboli hnědé lesní půdy. Tyto půdy se nacházejí obecně v zalesněných regionech s přebytkem srážek, vyznačují se vysokou pórovitostí. Typickým znakem je vysoký obsah organické hmoty. Na Slovácku leží v severní části Chřibů a horských oblastech Kopanic, Hornácka a Zálesí. Druhým nejvíce zastoupeným půdním typem jsou černozemě. Právě na jižní Moravě potažmo Slovácku mají nejvyšší zastoupení v České republice (25%). Půdy velké úrodnosti jsou intenzivně obhospodařované na pravém břehu Moravy v trojúhelníku mezi městy Hodonín – Břeclav – Klobouky u Brna a levém břehu Velká nad Veličkou – Strážnice – Uherský Ostroh. Hnědozemě jsou půdy, jejíž přirozenou vegetací jsou opadavé lesy, zemědělsky dobře využitelné (obiloviny, cukrovka, krmné plodiny). Vyskytují se nejvíce v centrálním Slovácku (Dolňácku) kolem úrodných fluvizemí v mírných nadmořských výškách. Zastupují více než 15% půdního fondu České republiky. Luvizemě jsou půdy, které se vyvíjejí na přechodu rovinatých a mírně svažitých polohách regionů, kde přirozenou vegetací tvoří opadavé lesy. Luvisoly lze označit za úrodné půdy, jsou vhodné pro rozmanitou zemědělskou výrobu (obiloviny, řepka). Na Slovácku se rozkládají především severně od Hodonína. Pararendziny (mělké půdy) se vyskytují v jihozápadních Chřibech, jsou kryty většinou opadavými lesy, zemědělské využití je omezené z hlediska limitovaného půdního profilu a také pro nebezpečí erozních smyvů. Černice vznikají na spraších, podobně jako černozemě. Jsou to typické půdy terénních sníženin černozemních oblastí České republiky. Na jižní Moravě, potažmo Slovácku mají u nás nejvyšší zastoupení (3,7%). Fluvizemě kopírují říční koryta, nejvíce podél Moravy. Vyvinuly se v periodicky zaplavovaných oblastech z povodňových sedimentů, které se do vody dostaly erozí a pak se v říčních korytech akumulovaly. Jejich vysoká úrodnost je využívána k zemědělství. Na Slovácku zaujímají nadprůměrných 6,6% půdního fondu. Podíl Fluvizemí na Slovácku zvyšují vodní plochy v Podluží. Půdy pseudoglejové a podzolové se na Slovácku vyskytují jen velmi zřídka, kvůli nevyhovujícím podmínkám. Obecně jsou to neúrodné půdy vyšších poloh kryté jehličnany.

4.6 Hnojení na Slovácku

Jak uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 35), nízké výnosy plodin ještě na počátku 19. století svědčí o nedostatečném zhodnocování půdy živinami, především chlévovým hnojem. Teprve s postupným rušením pastvin, s ustájováním dobytka a s dovozem strojených hnojiv ve 2. polovině 19. století začínají růst nejen výnosy obilnin, ale i ostatních plodin. Dovozem chilského ledku³ vzrostly výnosy zejména cukrové řepy, která vyžadovala zvláště vyhnojené půdy. Zvláštním druhem hnojení byl popel ze spálených větví a křovin⁴ po vykácení lesa. Tento způsob hnojení je znám hlavně z oblasti vrchoviny Bílých Karpat. Dle nepsaných pravidel měla být pole vyhnojena při tradiční malovýrobě alespoň jednou za tři roky. Hnojilo se pod oziminy, po nichž se sely jařiny, po nich se pak sadily brambory, nebo sel jetel. Ozimy bez přihnojení se sely jen do zaoraných jetelišť.

4.7 Zemědělské nářadí

Kusy polí o malé výměře byly k setí nebo výsadbě připravovány motykami. Na Slovácku bylo obecně rozšířeno několik typů motyk, vždy v závislosti na druhu práce s ní vykonávané. Kromě dřevěné, různě dlouhé násady měly motyky rozdílně tvarované a různě dlouhé listy. Jak uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 36) se pro vykopávání kořenů a pařezů dřevin, popř. velkých kamenů používaly těžké *klučovnice*, nebo oboustranné krumpáče. Oproti tomu se ke kypření, okopávání a pletí zeleniny na polích i zahrádkách používala motyka se širším a tenčím listem (srdčitý, nebo trojúhelníkový tvar). K práci na vinohradu byla učena celkově větší vinohradnická motyka. Na obhospodařování polí s cukrovou řepou byla určena menší motyčka k jednocení⁵. Při pěstování brambor se používala motyka se širokým listem při sázení a okopávání, nazývaná též *graca*, těžší a užší při sklizni (brázdy na brambory se jí lehce prohrabávaly).

---

³ Chilský ledek je sloučeninou dusičnanu sodného a solí chloridů a síranů, je nejdůležitějším dusíkatým hnojivem, neboť obsahuje dusík v takové formě, jakou rostlina přímo asimiluje.

⁴ Vhodné a snadno dostupné hnojivo se zbytky organických částí rostlin.

⁵ Po hustém zasetí semínek strojem do řádku spočívalo jednocení v přetrhání nebo v případě řepy ve skopnutí nadbytečných vzejitých rostlin při zachování doporučené vzdálenosti mezi nimi za použití motyky k tomu určené. Vytvářela se „jednota“, od toho „jednocení“.

5 Regiony, okrsky a obyvatelé Slovácka

(J. JANČÁŘ, 2000, str. 19) uvádí, že Moravské Slovensko, Slovácko a moravští Slováci, jsou pojmenováni podle rozlehlého a nestejnorodého regionu se složitým historickým vývojem, pokrývajícím podstatnou část jihovýchodní Moravy. Nestejnorodost spočívá především v rozdílných fyzicko-geografických poměrech, které nadále přímo ovlivňují kulturu a chování lidí v ní žijících. Dá se zde mluvit o environmentálním determinismu. Název Moravské Slovensko užívaný spíše v historii vycházel z nepodloženého předpokladu, že obyvatelstvo této části Moravy bylo slovenského původu a že hranice slovenského etnika sahala až na úroveň Chřibů. I když se pojem Slovácko vyskytuje již v době před polovinou 19. století, na Moravě se do podvědomí obyvatel pevněji dostal až v meziválečném období a postupně vytlačil z užívání původní název Moravské Slovensko. V období mezi světovými válkami prošlo tehdejší Československo bouřlivým vývojem a otázky etnicity (příslušnosti ke komunitě) byly často řešeny. Původní název Moravské Slovensko jako zdánlivá část Slovenska na území Moravy byl na základě národního uvědomění mezi léty 1918 – 1938 nahrazen názvem Slovácko.

5.1 Moravské Kopanice

Jak uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 19), na jihu a jihovýchodě je Slovácko ohraničeno úpatím Javorníků a Bílých Karpat, v němž leží jednak několik obcí označovaných za Moravské Kopanice a jednak za Hornácko. Obě tato malá území se od okolních, převážně nížinných koutů Slovácka nápadně odlišují především fyzickogeograficky, nářečím, tradičními kroji, zemědělstvím a jinými složkami lidové kultury (stopy environmentálního determinismu). Protože byly svahy Bílých Karpat nejpozději osídlenou částí Slovácka, vyskytují se zde tzv. dvorcové (zcela nahodile rozmístěné) vsi zakládané na horských pasekách až v průběhu 18. století.

Jak ve své knize uvádějí (S. BROUČEK, R. JEŘÁBEK, 2007, str. 394), do té doby pokrývaly toto území souvislé, hluboké lesy. Až koncem 17. století začali majitelé Světlavského panství svým poddaným povolovat mýcení a vypalování Karpatských lesů k získání půdy, aby se zde mohli usadit a hospodařit. Tímto způsobem začaly vznikat v karpatském regionu usedlosti, které představovaly nejnutnější hospodářská stavení umístěná

přibližně doprostřed nově získané plochy. Zůstávaly obklopeny původním lesem, proto byly jednotlivé hospodářské usedlosti od sebe značně vzdálené a nevytvářely pravidelnou sídelní formu. Plochy lesů se postupem času stále tenčily, až místy zmizely úplně. Díky tomu vznikly na přelomu 18. a 19. století kopaničářské kolonie, které známe dodnes. Jsou to například Žitková, Vyškovec, nebo Lopeník na Starohrozenkovsku.

Jak uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 19) nejdůležitějším určujícím faktorem v této části Slovácka byl způsob hospodaření. I navzdory drsným přírodním podmínkám pro zemědělství se zde usadili lidé. Pro celkovou nepřístupnost terénu zde nebylo možné využívat jakoukoliv dostupnou mechanizaci, proto byli rolníci nuceni obdělávat pole pouze ručně, okopávat motykami, od toho název „Kopaničáři“. Na samotné Moravě jde o oblast s velmi archaickou kulturou, jejíž kořeny nelze hledat v samotných Kopanicích, které ji konzervovaly před okolním světem, ale v lokalitách, z nichž osadníci teprve v 18. století přicházeli. I když nebyla okrajová část Karpat, v níž leží moravské Kopanice přímo zasažena pasteveckou kolonizací a byla osídlena až v době jejího doznívání, vytvořil se zde typ karpatského lidového oděvu, který je starobylejší, než např. kroj moravských Valachů z dřívější doby (přelom 18. a 19. století).

5.2 Horňácko

(J. JANČÁŘ, 2000, str. 20) uvádí, že Horňácko plynule navazuje na areál moravských Kopanic dále na západ a kopíruje pohraniční oblast. Od moravských Kopanic se Horňácko příliš neliší. Vývojově, fyzickogeograficky a zemědělsky mají spolu nejvíce společného. Horňácko jako celek se formovalo mnohem dříve, než dostalo svou dnešní podobu i jméno. Ještě v roce 1885 byli obyvatelé moravské části Bílých Karpat včetně Horňáků souhrnně nazýváni moravští Kopaničáři s tím, že ani sám tehdejší lid se neoznačoval za Horňáky. Teprve v průběhu 20. století se za přispění vědeckého zájmu začalo zvolna ujímat a nakonec zdomácnělo pojmenování Horňáci, které už v roce 1919 L. Niederle použil ve svých spisech.

5.3 Dolňácko

Autor (J. JANČÁŘ, 2000, str. 21) uvádí, že Dolňácko leží v samém srdci Slovácka a je největší z oblastí. Je obtížné zjistit dobu vzniku pojmenování a rozsah částí Slovácka, kterým se souhrnně říká Dolňácko. Nepochybně jde o novodobý název odvozený ze staršího lidového označení obyvatel některých částí Dolnomoravského úvalu. Pojem Dolňáků a Dolňácka se v regionu středního Pomoraví zřejmě utvářel uměle a natrvalo se vžil až v meziválečném období. Byl odvozen jako protějšek názvu Hornácka. Pojmenování Dolňácko za necelých sto let natolik zdomácnělo, že je nutné jej respektovat, a to i ve spojení s městskými středisky, jako uherskohradištské, strážnické, uherskobrodské, kyjovské Dolňácko.

5.4 Hanácké Slovácko

Jak uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 17), vzhledem k poloze některých obcí na Kyjovsku se na jižních svazích Chřibů vyskytoval pro místní obyvatele název Podhoráci, nebo dokonce Horáci. Kyjovsko tvoří plynulý přechod jak k jižní Hané, tak k pásmu hanáckého Slovácka. Geografická podvojnost hanáckého Slovácka je zřejmá a sice že přechodné pásmo jihovýchodní části spadá částečně do Dolňácka, severozápadní do Hané. Např. obyvatelé skupiny obcí Kobylí, Vrbice, Čejkovice, Pavlovice, Bílovice a Rakvice se podle Jana Herbena „sice liší od pravých Hanáků z požehnané Hané, ale od sousedních Slováků ještě více“, proto je i on nazývá Hanáky. V kontaktních pásmech, kde žilo obyvatelstvo zformované dlouhodobými vazbami mezi oběma regiony se stalo spolutvůrcem i nositelem korelativní (spolu spjaté) kultury a jazyka zároveň. Hanácké Slovácko je nejobtížněji zařaditelná oblast celého Slovácka, je zde velká nejednotnost historiků v přechodových pásmech, i v jiných prvcích lidového projevu.

5.5 Podluží

Jak ve své knize uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 21), mezi nejčtenější zprávy o obyvatelích Slováků patří zmínky o Podlužácích z listu ze 14. července roku 1708 a o území Podluží z roku 1740. Protichůdnost písemných zmínek vybízí ke střízlivému ohrazení Podluží v České republice na okraj rybníků a lužních lesů v jihovýchodním cípu Moravy, jak naznačuje i Bayerova mapa Moravy a Slezska z roku 1818. Jak uvádí PhDr. Alena Káňová z břevclavského muzea, lze Podluží však vymezit až za moravské hranice. Patřilo k němu i území na pravém břehu řeky Moravy za soutokem s Dyjí, tzn. na rakouské půdě. Podle archivních pramenů, jichž zatím nejvíce shromáždil historik František Dostál, ještě v roce 1782 zahrnovala celá národopisná oblast Podluží na sedmdesát obcí, oproti dnešním dvaceti. Na dolnorakouské straně to byly např. obce ležící na Moravském poli – Ranšpurk (Rabensburg původně Havranohrad), Cahnov (Hohenau), Lingaštorf (Ringelsdorf), Přílepy (Waltersdorf), Pernital (Bernhardsthal), Střezemice (Dräsing), Suché Kruty (Dürnkrot) a Dolní Opatov (Nieder Absdorf). Jméno daly Podluží vodní plochy zvané luže. Tento pojem se ustálil od poslední čtvrtiny 19. století a rozumí se jím území mezi soutokem Dyje s Moravou, mezi městy Břevclav a Hodonín.

5.5.1 Podluží očima Moravských Charvátů

S vývojem Podluží je neodmyslitelně spjata dlouholetá existence etnické menšiny Charvátů, kteří opouštěli svoji vlast v poslední čtvrtině 16. století, po prohrané bitvě u Moháče s Turky a ve velkém kolonizovali slovensko-moravsko-rakouské pohraničí. Charváti pocházejí z tzv. Charvátska, což je území v Chorvatsku mezi Záhřebem a Osijekem. S českými obyvateli splynulo charvátské etnikum poměrně snadno, ale odlišné německé kultuře houževnatě odolávalo. Za doby Velkoněmecké říše byli Podlužáci ztotožňováni s Charváty, pravděpodobně proto, že jihomoravští a dolnorakouští Němci nerozlišovali jednotlivá etnika, ale hromadně je nazývali Kroáty (po zlidovění Krobóty, z německého Kroaten). Na území Podluží nebyly s Charváty dlouho žádné problémy, ty vyvstaly po násilném odtržení širokého pohraničního pásma osídleného místy též charvátským obyvatelstvem a zejména jeho přihlášením se k německé národnosti v důsledku mnichovského diktátu v roce 1938. Záhy po obnovení poválečné Československé republiky v původních hranicích odcházejí do Rakouska ti moravští Charváti, kteří se zde cítili existenčně

ohrožení. Brzy nato, v roce 1948, je většina ostatních násilně rozsídlena do několika obcí severní části Dražanské vysočiny, do oblasti, kde se setkávají se zcela odlišnými geografickými a klimatickými podmínkami. A tímto politickým aktem se začala historie charvátského etnika na Moravě uzavírat. Při posledním sčítání lidu v roce 2001 se v položce národnosti příslušnost k moravským Charvátům vůbec neobjevila. Za kuriózní anomálii na Slovákku jsou ve 2. polovině 18. století považováni francouzští osadníci. První z nich přišli osídlit zpustlé vsi a zakládat nové osady za dob vlády Marie Teresie. Největší enkláva vznikla na rozhraní Kyjovska a hanáckého Slovácka, kam bylo povoláno 216 Francouzů z Lotrinska. Postupem doby se plně asimilovali a kromě počeštěných příjmení (Latúr, Bíza, Demela, Žalia) po nich nezůstala žádná stopa.

5.6 Zálesí

(J. JANČÁŘ, 2000, str. 23) uvádí Zálesí jako přechodný a podle některých zdrojů již zaniklý region ve východní části Slovácka, na Moravsko – Slovenském pomezí. Zálesí zasahuje část jižního Valašska a Uherskobrodská, část moravských Kopanic a Hornácka. Poprvé se název Zálesí objevuje na mapě J. A. Komenského na počátku 17. století. Název Zálešáci pochází od sousedních obyvatel, Valachů, podle nichž žili Zálešáci za lesem. Tzv. nížinní Slováci v Pováží i Pomoraví měli Zálešáky za Kopaničáře, podle jejich způsobu hospodaření a zušlechtování půdy v lesních oblastech, který se velmi podobal způsobu hospodaření pravých Kopaničářů v oblasti Bílých Karpat. Kromě obhospodařování půdy měli Zálešáci společné pouto s Kopaničáři v částečné izolaci od ostatního Slovácka.

6 Etnicita a kultura

Etnicita

Předtím, než se začnu zabývat samotnými regiony, je třeba si ujasnit některé pojmy, které jsou s touto prací přímo svázány. Pojem etnicita ve své knize uvádějí autoři (KNOX, MARSTON, NASH 2004, str. 222). „Etnicita je vytvořený systém pravidel o tom, kdo patří a kdo nepatří do zvláštní skupiny založené na aktuálních, nebo vnímaných společenských rysech takových, jako je řeč, nebo náboženství“. Co se týká etnicity a využití území, tak to definují jako „jiný způsob, kterým geografové využívají kulturní identitu. Geografický pohled na etnicitu je pokus porozumět, jak je teritorium tvarováno a využíváno etnickými skupinami s ohledem k tradičním kulturám“. Etnicky identifikované skupiny smí využívat území, k vyhlášení jejich subjektivní interpretace světa, ve kterém žijí a jejich místa na tomto světě. Teritorium je základem pro soudržnost etnických skupin na příkladě kulturních skupin, prostorově oddělení v ghettech, nebo etnických enklávách.

Kultura

Podobně jako etnicitu vysvětlují i autoři (KNOX, MARSTON, NASH 2004, str. 232) pojem kultury. „Kultura je komplex a mimořádně důležitý koncept v rámci disciplíny geografie, k jehož pochopení existuje více přístupů. Kulturní geografie rozeznává složitost kultury a zdůrazňuje role prostoru, místa, krajiny a ekologických vztahů mezi kulturami a jejich prostředím“. Dvě nejběžnější formy kulturní identity jsou vyznání a jazyk. Vyznání je stále důležitá forma identity, byla a je užívána ke ztlumení dopadu globalizace, která způsobila dramatické změny v rozšíření světových náboženství, stejně tak i ve vzájemném vlivu mezi nimi. „Vedle vyznání a jazyka jsou globalizací ohrožené jiné formy kulturního vyjádření, jako jsou lidová tvorba, umění a film. Kulturní geografové jsou zainteresovaní v porozumění, jak kultura ohraničuje skupiny přizpůsobující se přírodnímu prostředí. Cílem kulturní ekologie je porozumění, jak dostupnost zdrojů a technologií, stejně jako hodnota a domnělé systémy, ohraničují chování kulturních skupin jako aktivní adaptace na životní prostředí. Rozdílné skupiny v rozdílných částech světa začaly používat kulturní identity stejně jako pohlaví, rasu, etnicitu a sexualitu jako cestu k vyrovnání dopadů globalizace na jejich životy“.

7 Regionální typy krojů na Slovácku

Rozčlenění lidových oděvů na Slovácku je velice složitá a pestrá záležitost. Vznik několika nápadně odlišných regionálních typů byl způsoben geografickou polohou této oblasti navazující jak na areál karpatské lidové kultury, tak také prostřednictvím Pomoraví na kulturu západního Slovenska. V odborné literatuře se stále ještě respektuje bezmála sto let staré Klvaňovo třídění krojů. Jak uvádí (KLVAŇA, J., NIEDERLE, L., 1918, str. 445) „Krojem nazýváme každý způsob šatu, který se nemění ani často, ani pronikavě, a přísluší buď určitým stavům, nebo kmenům. Kroj je jakási uniforma nevojenského lidu, žen i mužů...“

Toto členění je však velice zastaralé a vycházelo z velké míry z příslušnosti obyvatel k tehdejšími správními a církevními celky. Oproti tomu já jsem se snažil popsat a srovnat lidové kroje na základě jejich fyzických odlišností.

7.1 Typy krojů v areálu moravských Kopanic

Okrsek moravských Kopanic byl zasažen pasteveckou kolonizací až v době jejího doznívání, přesto však dala návaznost na kulturu horské části Valašska a přes Bílé Karpaty i na přilehlé části Slovenska vzniknout nejarchaičtějšimu typu kroje na Slovácku. Vyskytuje se ve Starém Hrozenkově a ve vesnicích s kopaničářským osídlením, zejména v Žitkové, Vápenicích a Vyškovci.

Jak uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 44), mužský oděv se skládal z košile rovného střihu, bílých houněných nohavic, černomodré *korduly*⁶ zvané též (pouze v moravských Kopanicích) *prucel*, *krpců*⁷ zvané bačkory a z pletených *pančuch*⁸. Ozdobné šněrování kolem puntu ukazuje na vliv trenčianských krojů. Už ve 30. letech 19. století se začalo používat na nohavice modré, později černé sukno.

---

⁶ Svrchní mužský nebo ženský kabátek, často pestře vyšíváný.

⁷ Kožené starobylé obutí s řemínky.

⁸ Pletené punčochy, zhruba dnešní podoby.

Předpokládá se, že také v této části moravsko-slovenských Karpat byly rozšířené *huně*⁹, jako svrchní oděv jsou ovšem známy stejně jako na ostatním Slovácku pouze bílé haleny se čtverhranným límcem a *hazuchou*¹⁰ na zádech. K prvkům hlásícím se ke karpatské kultuře patří také široký kožený opasek. Ženský oděv se skládá z *rubáče*¹¹, *rukávců*¹² a sukně sešité z hrubého plátna zvané *leknica*¹³, kterou doplňovala kordulka, zvaná *životek*¹⁴. Zcela typická pro tento kraj je geometrická výšivka vlnou, kterou žádný jiný kraj neobsahuje. Vlna pocházela z ovčí, pro charakter krajiny zde chovaných. Zástěry na svátek zůstávaly bílé vyšívané, běžně se však nosily i varianty modré, nebo kvítkované. Ke svátečnímu kroji patřily pásy zvané *sak* z červených šňůr, které se uchovaly též v mužském svatebním kroji. Jak k mužskému, tak i k ženskému kroji se na svátek stále častěji nosily vysoké boty. Starobyloou úpravou byla bílá *loktuše*¹⁵, kterou vystřídaly tištěné šátky. Dokladem archaičnosti kroje bylo i nošení mužské haleny ženami.

7.2 Lidové kroje Horňácké

Blízké kopaničářským jsou kroje na úpatí Bílých Karpat v Březové, Strání a Lopeníku. Jak uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 45), uchovaly se tu bílé houněné nohavice a krpce, i když je na přelomu 19. a 20. století nosili už jen staří lidé. Mladší generace volila spíše černé nebo modré nohavice s bohatým šňurováním a vysoké boty. K nim si brali modré, nebo černé vesty a bílé kabátky. Za svrchní oděv sloužily *dubené*¹⁶ kožichy a haleny. Také pro tyto kroje je typická pestrobarevná geometrická výšivka na plátně. Ta zdobila též ženské rukávce v širokém pruhu *přítamku*¹⁷ a na límečku. Starší kroje vystačily v létě se dvěma zástěrami bez korduly. Zadní zástěry byly bílé, později žluté navrapené, přední zástěry byly svátečné bílé, na všední den kanafasové, tištěné, tmavomodré sešité uprostřed svislým švem. Do oblasti Lopeníku zasahovaly ještě ze sousedních Kopanic tzv. leknice. Kordulky měly čtverhranný

---

⁹ Kalhoty z hrubé valchovaná látky.

¹⁰ Svrchní oděv, kabát do pasu.

¹¹ Spodní ženská košile s náprsenkou.

¹² Ženský svrchní oděv (košilová halenka).

¹³ Kopanický název pro svrchní sukni sešitou se živůtkem.

¹⁴ Svrchní ženská vestička.

¹⁵ Pruh tkaniny, plachetka.

¹⁶ Dlouhé kožené hřejivé kabáty po kotníky.

¹⁷ Druh stříhu košile

výstřih, byly zelené nebo tmavomodré. Svrchní oděv i pokrývky hlavy se podobaly kopaničářským. Rysy karpatské kultury doznívají v lidovém kroji na Hornácku, v obcích kolem Velké nad Veličkou. Starší muži nosili ještě na přelomu 19. a 20. století bílé *houněné nohavice*¹⁸ a nosili obuv typu krpců, tzv. *opánky*¹⁹. V pramenech z 18. století jsou vyobrazeni muži dokonce v husárcích, známých v souvislosti s valašskými pastevcí. Světle-modré sukno, řečené jen světlé a označované často jako mlynářské, se stalo typickým pro nohavice i kabáty hlavně v bezprostřední blízkosti Velké nad Veličkou, zatímco obce položené na okraji Hornácka (severněji v podhůří Bílých Karpat) v okolí Blatnice přijaly jak černé strážnické sukno, tak i zkrácení vest a zavedení sametu a hedvábí. Ke svátečnímu oděvu patřily bílé, nebo světle-modré kabáty s charakteristickým tvarem *župnicovitěho střihu*²⁰ se zvláštní úpravou červených ornamentů. Běžným svrchním oděvem byly rovné, dlouhé haleny s hazuchou jako na celém Slovákku. Ty se na Hornácku šířily výhradně z jednoho místa, kterým je Kuželov, kde měli tzv. *halenáře*²¹ svůj cech. Od kožešníků z Velké nad Veličkou pocházely *dubené* kožichy po kolena lemované beránčí kožešinou obarvenou do černo-modrého odstínu. Vedle beranic se nosily *klobouky s vyšším dýnkem*²² ozdobené šmukem ze stuh a barevných šňůr. Od konce 19. století jasně převládly vysoké boty, které se rozšířily po celém Slovákku v různých provedeních: na všední den hrubé, na svátek z jemnější kůže s podpatkem, zdobené střapci, vrapením, vyšíváním a taky podkůvkami. Dalším z dokladů archaičnosti tohoto území je starší typ kordulek. Jde o pozměněný pozůstatek původního komplexu sukní sešitých se živůtky, který se držel nejdéle ve Velké nad Veličkou a Javorníku. Byly soukenné, vpředu s našitými *portami*²³. Jejich místo zaujaly flanelové kordulky s výstřihem do V, bohatě ozdobené výšivkou, pentlemi a šňůrováním. V chladnějším období nosily ženy bílé *lajble*²⁴ s rukávy a dubené kožichy, které si často upravovaly tak, že spodní okraje předních dílů zvedly a upevnily vzadu na kožený knoflík, tzv. *krádlo*.

---

¹⁸ Viz huně.

¹⁹ Boty, vylepšení krpce.

²⁰ Rozšířený střih kabátce.

²¹ Sdružení krejčích v cechu vyrábějících halen.

²² Klobouk s hlubším prostorem pro hlavu.

²³ Vzácnější druh zdobení na oděvu, obvykle zlatý nebo stříbrný.

²⁴ Mužský nebo ženský kabát do pasu (název charakteristický pro Hornácko).

Ke svátečnímu a obřadnímu oděvu patřily modré *mentýky*²⁵. Nejstarší známá úprava hlavy vdané ženy spočívala v zapletení copů do tuhé podložky *obalenky*²⁶ a v použití plátěného čepce v týlové části nařaseného s vyšíváním pruhem.

7.3 Lidové kroje Dolňácké

7.3.1 Lidové kroje Uherskobrodsko

Lidové kroje na Uherskobrodsku se vyznačují nápadnými podtypy: vlčnovským, nivnickým a bánovským. (KLVAŇA, J, NIEDERLE, L, 1918, str. 445) uvádí, že u bánovského a nivnického kroje nalézáme některé terminologické shody s kroji valašskými. Např. v Horním Němčí a Korytné (nivnický kraj) se až do počátku 20. století nosily dlouhé houněné nohavice karpatského typu, než je vystřídalaly černé upnuté zdobené šňůrováním. V tomto okrsku je výrazná výšivka na košilích, která vyplňuje kompaktně širší pruhy stojatých límečků. Jinou typickou ozdobou jsou červené vlněné střípce, tzv. *kyty*, na mužských i ženských kordulách hojně uplatňované ve vlčnovském kroji. Svrchní oděv i hlavní doplňky se opakují jako v jiných částech Slovácka, nosily se tu také bílé kožichy. V ženském kroji se na uherskobrodsku projevuje přechod od horských krajů k pomoravským. Vedle rubáčů a příramkových rukávů lpěly kroje přimykající se k horské části více na dvouzástěrové sestavě. Například od Bánova směrem do Pomoraví (Veletiny, Hradčovice) se sukně rozšiřují do košatého tvaru. Rukávy u rukávů jsou více nabrány, rukávce přejímají kanýry u krku zdobené krajkou a zvané *kadrle*²⁷. Náprsenky a příramky jsou vyšité pestrobarevným hedvábím. Kraj doplňovaly kordulky, bílé kabátky lajble, pozdější hnědé dubené, nebo bílé kožichy. Co se pokrývky hlavy týče, opanovaly venkov tištěné šátky vázané různými způsoby dle okrsků i příležitosti. Obalenky se až do počátku 20. století používaly i pod šátky, u nivnického a bánovského kroje ovlivňovaly charakteristický tvar celé úpravy vybíhající na temeni do ostré hrany.

---

²⁵ Hornácké tříčtvrteční kožichy.

²⁶ Vycpávka hlavy pod čepcem měla poukazovat na to, zda je dívka svobodná, nebo vdaná.

²⁷ Volánek, krajka na ženském rukávě.

7.3.2 Lidové kroje Uherskohradištska

Jak uvádí (KLVAŇA,J, NIEDERLE,L, 1918, str. 446), podobně jako kroje Uherskobrodské, zabírají i kroje Uherskohradištské poměrně velké území sahající od zmíněných kopanických, hornáckých a uherskobrodských krojů na východě (jih) až po Strážnici, na západě k východnímu Kyjovsku. Podle Josefa Klvani sahalo v první polovině 19. století na Uherskohradištsko také rozšíření bílých houněných nohavic. Místo nich se pak nosily tmavě-fialové, nebo černé, ale např. v Rohatci i světle-modré zdobené šňůrováním kolem punktu. Kordule měli muži shodně tmavé, na Veselsku, Strážnicku a Rohatci se přibližovaly k Podlužáckým svojí krátkostí, výstřihem do tvaru O a také použitím hedvábných květovaných vzorů. Podobně přejímali muži košile s otevřenými rukávy, zatímco na ostatním Uherskohradištsku a Uherskobrodsku byly typické košile s příramky a nabranými rukávy. Svrchní oděv zastupovaly lajble, kalhoty se *schlopem*²⁸ a bílé i hnědé kožichy.

Přestože se v ženském kroji udržoval rubáč, některé obce v užším Hradištsku přibíraly spodní sukně. Zadní *fěrtochy*²⁹ jsou černé a kombinované s předními tištěnými, kašmírovými i hedvábnými (Na Hradištsku a Ostrožsku lemovanými krajkami). Rukávce mají na Hradištsku kanýry u krku, na Ostrožsku drobně našasené, či vrapené rukávy. Ke slavnostnímu ustrojení ženy patřil ještě na počátku 20. století bílý flanelový lajbl s bílým fěrtochem. Uherskohradištsko je jedna z mála oblastí, kde je u ženského kroje doloženo přepásání kožichu červeným soukenným pásem. V městském strážnickém kroji se často nosily límcové pláště i mentýky, které patřily ke svatebnímu oděvu a byly odznakem důstojnosti mužů nesoucích o Božím Těle Baldachýn.

(J. JANČÁŘ, 2000, str. 46) uvádí, že kraj mezi Hodonínem, Strážnicí a Kyjovem je pozoruhodný tím, že u mužů se více blíží podlužáckému a u žen severokyjovskému. Ženský kraj dlouho zachovával rubáč, ovšem od konce 19. století jej zaměnili za spodní sukně. Původní dvouzástěrový kraj je už zastřen, zadní zástěra obepíná celou postavu a je vpředu sešita. Esteticky nejokázalejšími součástmi kroje jsou rukávce a zástěry. Rukávce jsou na koncích rukávů a na velkém přeloženém límci dosahujícím až po ramena vyšity černým, ale i světle-modrým hedvábím. Modré zástěry jsou z větší části pokryty výšivkou, která překrývá prostřední šev *stinek*³⁰, dole jsou zakončeny širokým pruhem barevné krajky. Starší ženy

²⁸ Jakýsi úchyt na kalhotách, jímž si mladík prostrkával složený šáteček, jehož třapce tvořily zvláštní ozdobu.

²⁹ Bílé zadní skládané sukně. Šorec je forma fěrtochu v černé barvě.

³⁰ Jednoduchá výšivka spojující látkové díly.

nosily ještě v 80. letech 19. století soukenné kordulky se čtvercovým výstřihem, převládly však hedvábné květované.

7.4 Lidové kroje Podluží

K lidovým krojům Podluží uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 48), že kvůli promísení kultur Podluží, Charvátské a ještě vlivem lokalizace oblasti na předělu několika států patří k nejokázalejším krojům na Moravě kraj v Podluží. Kdysi modré nohavice podobně jako v okolí Hodonína ustoupily červeným podlužáckým. Zdobností vynikala sváteční mužská košile, již měli starší vyšitu rostlinnými motivy černě, mladší bíle a široké otevřené rukávy byly zakončeny krajkou. Upnuté nohavice prošly vývojem od žlutých jelenicových, přes modré a červeno-fialové až k dnešním červeným s bohatě rozvinutým ornamentem modrého šňůrování, kolem punku i za pasem, které se nazývalo *cifra*. Starší muži dávali přednost střídmejším šedým, hnědým, nebo černým nohavicím bez ozdob. Mladí nosili kordule vůbec nejkratší z celého Slovácka vpředu svázané pentlí a na svátek ještě přizdobené připnutou dlouhou stuhou. Starší muži měli delší vesty, přes ně bílé, modré, nebo červené kabátky zvané *ratyňák*³¹ nebo lajbl s rukávy, haleny a kožichy. Ve druhé polovině 19. století dožívaly ještě *buchtičkové kožichy*, pojmenované podle střídajících se čtverečků černé a bílé u spodního okraje. Novější kožichy byly hnědé s výšivkou na zádech, dlouhé až po kotníky. Svobodní mládenci se pyšnili *kosírkem*³², pérem zastrčeným za *šmukem*³³. Kromě rubáčů si ženy braly několikrát spodní sukně, v zimě látkové jako svrchní, v létě hedvábné, různě květované. Starší fěrtušky vyšivaly barevně, mladší dávali přednost bílé výšivce ve vodorovných řadách. V obcích východně od Břeclavi se rukávce šily s kanýrem u krku, pro ostatní Podluží se stal typickým čtverhranný přeložený límec s bohatou výšivkou. Výšivka na rukávcích musela korespondovat s výšivkou na šatce. Znatelným vývojem prošly taky kordulky, ještě v polovině 19. Století byly široce rozevřené se šňěrováním, od něhož se později upustilo. V zimě nosily ženy krátké *kacabajky*³⁴, krátké bílé kožíšky, dlouhé kožichy a nákladné fialově-černé mentýky. Vdané ženy musely nosit čepce, které se vyznačovaly vzadu v týle drobnými výšivkami a ozdobeným zlatými a stříbrnými portami. Ke sváteční úpravě patřily

---

³¹ Černý kabát do pasu (název charakteristický pro Podluží).

³² Většinou paví nebo kohoutí péro za mužským kloboukem

³³ Drátěná ozdoba na klobouku muže.

³⁴ Modernější forma ženského zimního svrchního oděvu (20. století).

také čtvercové tylové *zavíjačky*³⁵. Černé vyšíváné šaty se uchovaly už jen u svatebního oděvu. Svobodným děvčatům byla určena zvláštní sváteční úprava, která se vyvinula ve 2. polovině 19. století. *Rožky*³⁶ vytvořené z lepenky, byly potaženy květovaným hedvábím a vzadu uzavřeny pentlemi naskládanými do vějíře. Podivné je, že se na Podluží nezachovaly *úvodnice*³⁷.

7.5 Lidové kroje moravských Charvátů

Jak o krojích uvádí (J. JANČÁŘ, 2000, str. 51), v minulosti se též podlužácký kroj často označoval za charvátský, podle menšiny, která se v 16. století (po bitvě s Turky u Moháče) usadila při rakousko-moravských hranicích. Kroj, který nosili moravští Chorvati měl dvě hlavní ohniska výskytu. Vyskytoval se jižně od Drnholce v několika vesnicích (Novosedly, Jevišovka, Nový Přerov) a severozápadně od Břeclavi (Poštorná, Charvátská Nová Ves a Hlohovec). Mužský kroj vynikal bohatými červenými výšivkami na košilích, krátkými bílými kabátky zvanými *rekl*. Svobodní nosili červené, ženatí modré nohavice. Ženský kroj byl neobyčejně zdobný hlavně v červeně vyšívaném fěrtochu (rozměrné květinové motivy, vyšité plochým stehem začala na konci 19. století nahrazovat výšivka dírková, zredukovaná na barvu oranžovou) a v rukávcích, jímž dominoval velký čtverhranný límec *kuolarin* a sváteční pokrývka hlavy s výšivkou a pentlemi zvaná *škuofija*, na počátku 20. století užívaná jen o svatbě k čepení nevěsty. Svrchní oděv byl podobný jako na Podluží. Přestože kroj obyvatel výše zmíněných obcí na Břeclavsku byl označován jako charvátský, nelze jej vymezit jako specifický typ nápadně odlišný od kroje místních Podlužáků. Je z něj patrná postupná asimilace Charvátů do moravské kultury. Kroje moravských Charvátů byly velmi zdobné, což potvrzuje i výpověď faráře v nedaleké obci Dobré Pole z roku 1905. „*Kdyby pravda bylo, že šaty dělají člověka, musel by Hrvát (Charvát) ve svém kroji býti nejlepším člověkem na světě. Neboť parádní kroj jeho jest skutečně velmi krásný, malebný. V úsudku tom se shodují všichni nepředpojatí pozorovatelé, prostí i učení.*“ (A. MALEC, farář v obci Dobré Pole. list Český lid 1905).

---

³⁵ Pruh látky k zavinování dítěte, hlavy apod.

³⁶ Úprava ženské hlavy na Podluží.

³⁷ Starobylá obřadní součástka, pruh plátna s velmi pestrou a barevnou výšivkou.

7.6 Lidové kroje Kyjovské

Tradiční oděv východně a severovýchodně od Kyjova označoval Josef Klvaňa jako osvětimansko-domanínský, uvádí (J. KLVAŇA, L. NIEDERLE, 1918, str. 237).

Vyznačuje se podobnými znaky jako kroje na Uherskohradištsku, celkově je však střídmy, v porovnání málo zdobený. Mužské oblečení bylo vesměs laděno do červené barvy, ženy měly rukávce s kanýrky u krku, dlouhé sukně byly tmavě vzorované, kordulky s hlubokým výstřihem. Mezi Slováckem, jižní Hanou a Brněnskem (od Ždánic po Klobouky u Brna) se rozprostírá území, které J. Klvaňa nazval hanácko – slovenské, později se ujal mladší název hanácké Slovensko. Typické jsou mužské žluté koženky, k nimž se jako na Kyjovsku nosily modré punčochy. Postupně je vystřídaly černé látkové kalhoty městského střihu. Košile měli muži vyšity červeně, k nim tmavé vesty s výšivkou s trásněmi a bílý *lastiňák*³⁸ s rukávy.

Jako změnu uvádí (KLVAŇA, J., NIEDERLE, L., 1918, str. 445), že ženské rubáče byly koncem 19. století vesměs nahrazeny spodními košilemi s rukávy a několika spodními sukněmi. Rukávce byly u krku opatřeny kanýrem, místy (v okolí Krumvíře) naškrobeným a zvednutým tak, že zakrýval líce. Původní kanafasové zástěry se během 19. století zaměňovaly za různé tištěné, sváteční zástěry se ustálily na bílých, vyšíváných. Kordulky měly kolem výstřihu naskládané kanýry ze stuh. Svrchní oděv tvořily většinou krátké kabátky a kožíšky.

7.7 Kroje ve 20. století

Zmiňoval jsem krojové typy a varianty, které se už od počátku 19. století transformovaly do podoby městského oděvu, alespoň u mužské populace. Ve 2. polovině 19. století došlo ke zrychlení tohoto procesu v důsledku začleňování venkovského obyvatelstva do cizích výrobních struktur a jeho migrace za prací do měst a jiných oblastí, zemí. (MACEK J., 1968, str. 452) uvádí, že při pořizování oděvu začala rozhodovat praktičnost a snadná dostupnost továrních materiálů i jejich snadnější údržba. Nelze podcenit ani sociopsychologické okolnosti, které vedly majetnější selské vrstvy k touze vyrovnat se lidem z města. Na vesnici také slábly přirozené prostředky, které dosud bránily překotnému přijímání novinek v oděvu i ve vybavování domácností. Na Moravě se odkládal oděv

---

³⁸ Zde bílý kabát do pasu (název charakteristický pro hanácké Slovácko).

nestejnoměrně: nejdříve mizel na západní a střední Moravě, houževnatěji se držel v horských obcích Valašska a na téměř celém Slovácku. Důvody vytrvání krojů právě v těchto oblastech byly jednoduché. Na Valašsku byly osady mnohdy natolik odříznuté, že neměly možnost tak rychle přejímat novinky jak v oblečení, tak ve výbavě domácností. Na Slovácku se udržely vlivem konání pravidelných, krojovaných obřadů lidových tradic, jako jsou například „Fašaňk“, nebo Jízda králů.

V souvislosti s historickými událostmi, hlavně s první světovou válkou, zaznamenala křivka zájmu o lidové kroje v prvních dvou desetiletích 20. století spíše sestupnou tendenci. Teprve po vzniku samostatného státu v roce 1918 se naplno oživily snahy o její obnovu. Současně s postupným odkládáním se kroje strukturálně i formálně proměňovaly. Opouštěly se charakteristické archaické střihy a nové se přizpůsobovaly šířkám kupovaných materiálů. Ženské rubáče se nahrazovaly spodními košilemi s rukávky či konferenčním prádlem, důležité místo v ženském kroji zaujímaly *jupky*³⁹.

Postupně se šířily od druhé poloviny 19. století a představovaly praktičtější variantu oděvu na horní polovinu těla hlavně na pro pracovní příležitosti. Vyznačovaly se volným střihem, zdobily se našitými tkanicemi i stuhami a postupně pronikly od oděvu pracovního k oděvu svátečnímu. Místo někdejších plachet se ujal *vlňáky*⁴⁰ šířící se už od 2. poloviny 19. století jako výhradní svrchní oděv. Ženy přecházely na formu jakéhosi polokroje pořízeného z materiálů dostupných v obchodní síti a zachovávajícího základní strukturu tradičního kroje: sukni, zástěru, kabátek a šátek. Kromě továrních látek se v lidovém oděvu uplatňovaly také některé konfekční součástky. Na příklad už v meziválečné době bylo možné pozorovat růst obliby baťovské produkce, po druhé světové válce pracovaly ženy na poli v teplákách, či ručně pleteném svetru v kombinaci s krojovými součástmi. Z každodenního používání zcela zmizely tradiční pokrývky hlavy s původními účesy. Ještě v padesátých letech chodily starší ženy v horských obcích na Slovácku v kroji už jen tu a tam. Na Podluží ještě v současnosti nosí některé starší ženy polokroj, avšak slavnostní kroje oblékají už jen příležitostně, na příklad o hodech, či organizovaných slavnostech.

---

³⁹ Modernější košile pro ženy.

⁴⁰ Oděvní doplněk ve tvaru čtverce o rozměrech alespoň 70 cm, tkaný z vlněných přízí, po stranách opatřený třásněmi.

8 Lidové zvyklosti, jízda králů

Nejprve si všimněme širokého výskytu jízdy králů v evropském lidovém prostředí, a pak její starobylosti, aby bylo možné určit hlavní roviny, které umožňují její výklad. Jak uvádí (BENEŠ J, Praha 2007, str. 18), do dnešních dní se zachovala jízda králů jen na slováckém Dolníácku, ačkoliv v minulosti se vyskytovala běžně nejen na Moravě, ale i na Slovensku a v Čechách, stejně jako u řady dalších evropských národů. Všude postupně zanikla, jen na Slovácku se uchovává dodnes. Jízda králů jako taková je opředena mnoha pověstmi, které dnes můžeme chápat jako novodobé snahy o vysvětlení pro nás nepochopitelné slavnosti. Uvedu několik z nich, i když její podstatu vůbec nevysvětlují.

Jako zajímavost uvádí (BENEŠ J, Praha 2007, str. 19), že počátky Jízdy králů sahají alespoň dle pověsti až k roku 1469, kdy byl uherský král Matyáš Korvín poražen svým tchánem, českým králem Jiřím z Poděbrad v bitvě u Bílovic u Uherského Hradiště. Poražený uherský král, aby si zachránil holý život, převlékl se do ženského oděvu, tvář zakryl pentlemi, do úst si dal růži, aby se neprozradil hlasem a obklopen svou družinou, vracel se na své sídlo v Trenčíně. Jiná, ryze vlčnovská, pověst mluví o osvobození Viktorina z Poděbrad z uherského zajetí na trenčínském hradě. Osvobodili ho prý vlčnovjané a v ženském přestrojení ho bezpečně doprovodili do vojenského ležení Jiřího z Poděbrad.

(BENEŠ J, Praha 2007, str. 20) zdůvodňuje konání jízdy králů tak, že v pozadí vnějších rysů tohoto lidového obřadu objevíme dvě vzájemně se prolínající roviny tradičních znaků, jimiž můžeme jízdu králů aspoň trochu objasnit. První rovinu představuje prastarý dospělostní obřad, jímž bývali dospívající mládenci převáděni do stavu bojovníků, tedy dospělých členů společnosti. Druhou rovinu tvoří ochranná funkce obřadu, který měl nadpřirozenými prostředky zajistit polní úrodu, když přirozené prostředky nebyly a magické praktiky je měly nahradit. Obě tyto roviny zůstaly zakotveny v podvědomí lidí jako tradicí přejímané prvky, které se uchovávaly ve vesnické pospolitosti jako dědictví po minulých generacích i bez rozumového zdůvodnění. Ochranná funkce je mimořádně významná pro vesnickou pospolitost, která byla v minulosti odkázaná doslova existenčně na zemědělskou úrodu. K jejímu zajištění sloužily iracionální úkony jakožto magické praktiky, na jejíž účinky se kdysi bezmezně věřilo. V životě dávných předků hrály tyto jevy velice významnou roli. Jejich dosah si my dnes v plném smyslu nedokážeme představit, protože souvislosti i významy jsou nám příliš vzdáleny nejen časově, ale především v myšlení a citění.

8.1 Kompozice vlčnovského kroje

Pohled na ženy, které nosí kroj v mnohem větší míře, než muži, uvádí (BENEŠ J, Praha 2007, str. 6) zvláštnosti krojového systému, který tvoří dvě na sebe opásané zástěry, zadní a přední, zatímco se na rukávce obléká soukenná kordula s bohatou výzdobou v červené barvě ladící s červeným šátkem na hlavě. Ke vznosnosti postavy přispívá krátká, škrobenými spodnicemi rozšířená sukňová část, která je v kompozici kroje velice dominantním znakem. Naopak u mužského kroje je působivost krojové kompozice soustředěna do horní části, kde jsou dominantní škrobené rukávy košile z přimodřeného plátna vytvářející dojem mužnosti. Kalhoty mají tmavé nohavice zdobené světle modrým pošíťm. Spolu s několikrát kolem pasu opásaným řemenem zeštíhlují postavu vysoké černé, leštěné holínky. Kdysi jednoduché oblečení do této honosné podoby formovaly generace švadlen, šiček a krejčích.

Obr. č. 9. Ženský vlčnovský kroj. Autor: Vojtěch Baštinec, Vlčnov 2010

Obr. č. 10. Mužský vlčnovský kroj. Autor: Vojtěch Baštinec, Vlčnov 2010

Jízda králů nemá nic společného s maškarními výjevy o masopustu, s níž mají podobný kolední zvyk – obejít domy, vybrat dary za obřadní výkon, který je pro každý z domů současně poctou. Tři hlavní jezdci v bílém mají na hlavě věnce a obličejům jim zakrývají červené stuhy, takže je neinformovaní lidé můžou považovat za děvčata. Na prostředním bílém koni jede král strážný pobočníky se šavlemi. Kroje ostatních jezdců jsou výraznější, na klobouku mají bílá kohoutí pera – kosíry a v pravé holínce mají zastrčenou tyč s vlajícím praporcem.

Obr. č. 11. Vlčnovský král se strážci. Autor: V. Baštinec, Vlčnov 2010

Kdo má štěstí, může uvidět i strojení malého krále, které probíhá na zahradě domu jeho rodičů. Obléká jej jeho matka, často se slzami v očích do dívčího kroje. Jak uvádí (BENEŠ J, Praha 2007, str. 9 - 10), králem je asi desetiletý kluk, protože musí být panic (v předříkávání se zdůrazňuje jeho poctivost a ve vyšším věku to není jisté). Při průvodu má v ústech růži, aby nemohl promluvit, porušil by tím kouzlo starobylého rituálu. Na samotnou objížděku vesnice se vyjíždí z domu, kde bydlí král. Během ní králova družina - legrúti⁴¹, která nabádá k obdarování krále, o němž se tvrdí, že byl úplně okradem, i když před tím vůbec nic neměl. Takto to alespoň tvrdí hlasatel v jednom ze svých říkání.

Obr. č. 12. Detail vlčnovského krále. Autor: fotoarchiv klubu sportu a kultury Vlčnov 2007

---

⁴¹ Osmnáctiletí kluci. Věk odvedence na vojnu hraje svoji roli. Tuto funkci lze mít jen jednou za život.

*Počívajte horní, dolní, domácí aj přespolní,
Co vám budem povídat o svatodušní neděli.
Máme krále poctivého, ale velmi chudobného,
Okradli nám ho na horách, na dolách,
Na zelených pustinách.
Ukradli mu tři sta koní z prázdných stájí,
Tři sta volů z prázdných dvorů.
Dobře že tam neměl nic,
Byli by mu ukradli ještě víc.*

Obr. č. 13. Královský legrút při vyvolávkách. Autor: fotoarchiv klubu sportu a kultury Vlčnov 2007

Obr. č. 14. Obdarovávání legrúta. Autor: Vojtěch Baštinec, Vlčnov 2010

Na krála, matičko, na krála!
Odbývajte nás, paní matko, máte-li nás odbývati,
než vám začnem střechnu dráti, pad naše koníčky stláti
a na stříbrných podkověnkách roznáseti!
Přece, matičko, přece, aspoň na to sviňské plece,
alebo tú klobásu, co sa s ňú trikrát podpášu!
Honem matičko, honem,
nech tu nestójím s vraným koněm,
vyvedu vám ho do žitečka,
spasu vám h do zrnečka.
Brzy, matičko, brzy,
velice to moje kamarády mrzí,
chcú ode mě odjeti
a s vraným koníčkem mě tu nechati!
Kdybyste vy, matičko, věděla,
co taková dlhá cesta nadělá,
od okénečka byste stala
a neco dobrého nám darovala!

Jak uvádí (BENEŠ J, Praha 2007, str. 11) je zřetelně jasné, že hlavním záměrem je získat dary, náznaky výhrůžek samozřejmě nikdo nebere vážně. U jednotlivých domů se jezdec zastaví a hlasitě recituje zvýšeným hlasem některou z mnoha vyvolávek, jež se hodí právě na danou situaci. Obsah recitace je sledovaný přihlížejícími, ale musí být zřetelný především adresátovi, který vyvolávku jakožto osobní poctu odmění darem do pokladničky. Vyvolávky se týkají v největší míře děvčat. Proslovy mohou být myšleny v kladném, nebo i v záporném smyslu. Pro úplnost uvádím některé z nich.

*Před týmto domem roste hruška kaménka,
že tady bývá pěkná panenka!
Před týmto domem roste hruška bělica,
že tady bývá šikovná děvčica!
Před týmto domem sú kláty,
že sú tam děvčice jak karafiáty!
Před týmto domem sú stromy zelené,
že táto dívka má oči červené!
Před týmto domem je chodníček,
že táto Mařenka zpívá jak slaviček!
Před týmto domem slunko svítí,
že tady majú děvčice jak kvítí!
Před týmto domem je luža,
Že tady bývá panenka jak růža!
Před týmto domem je růža červená,
Že táto panenka je milému věrná!*

Obr. č. 15. Detail horní části vlčnovského kroje.
Autor: fotoarchiv klubu sportu a kultury Vlčnov
2007

9 Závěr

Obecně bylo cílem bakalářské práce geograficky vymezit Slovácko, nastínit charakteristiku jeho jednotlivých spolu sousedících podoblastí a jejich nejen kulturní, ale i fyzicko-geografickou rozdílnost v regionu. Některé si jsou vzájemně vývojem bližší, jiné vzdálenější, zpravidla záleží na fyzicko-geografických podmínkách. Například ve výše položených oblastech (Hornácko a Kopanice) se ještě v 19. století pěstovaly jen jařiny, oproti tomu v rovinných oblastech převažovaly v pěstování rostliny ozimu. Geografické poměry předurčovaly odedávna na Slovácku podmínky pro vznik kulturního zázemí obyvatel tohoto regionu založeného většinou na zemědělské výrobě jak v úrodných nivách řek, tak v podhorských pohraničních pásmech státu. Mimo nezanedbatelného vlivu člověka na půdy se tato práce dále věnuje půdním poměrům v zemědělství napříč celým regionem, jsou uvedeny druhy hnojení, obhospodařování půdy a typy pěstovaných plodin. Bylo popsáno složení a jednotlivé části lidových krojů, stejně tak jako jejich vývoj napříč spektrem všech regionů až do 20. století. Závěrem je zdokumentovaná prastará lidová tradice „jízdy králů“, jsou zdůvodněny a nastíněny její kořeny, stejně jako její dnešní podoba.

Seznam obrázků:

Obr. č. 1	Mapa rozdělení Slováků.....	8
Obr. č. 2	Geologické podloží na Slovákku.....	9
Obr. č. 3	Jihomoravské Karpaty, Pavlovské vrchy.....	10
Obr. č. 4	JZ pohled na Ždánický les.....	11
Obr. č. 5	Pohled na jižní Chříby z vrcholu Brdo.....	12
Obr. č. 6	Bílé Karpaty u obce Javorník.....	13
Obr. č. 7	Etrémní podmínky pro zemědělství na Slovákku.....	15
Obr. č. 8	Půdní typy na Slovákku.....	19
Obr. č. 9	Ženský vlčnovský kroj.....	38
Obr. č. 10	Mužský vlčnovský kroj.....	39
Obr. č. 11	Vlčnovský král se strážci.....	39
Obr. č. 12	Detail vlčnovského krále.....	40
Obr. č. 13	Jeden z královských legrútů při vyvolávkách.....	41
Obr. č. 14	Přispívání do pokladny královskénu legrútovi.....	42
Obr. č. 15	Detail horní části vlčnovského kroje.....	43

Seznam použité literatury:

- [1] BENEŠ Josef, *Vlčnovská jízda králů*. Klub sportu a kultury Vlčnov. Reproprint, Praha 2007, 31 stran.
- [2] BROUČEK Stanislav, JEŘÁBEK Richard, *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Mladá fronta. Praha 2007, 636 stran.
- [3] DEMEK Jaromír a kol., *Geomorfologie českých zemí*. Nakladatelství Československé akademie věd. Praha 1965, 336 stran.
- [4] DEMEK Jaromír, MACKOVČIN Peter a kol., *Zeměpisný lexikon ČR – Hory a nížiny*. AOPK. Brno 2006, 546 stran. ISBN: 80-86064-99-9
- [5] JANČÁŘ Josef a kol., *Vlastivěda Moravská-Lidová kultura na Moravě*. Ústav lidové kultury ve Strážnici a Muzejní a vlastivědná společnost v Brně v roce 2000, 373 stran.
- [6] KLVANA Josef, NIEDERLE Lubor a kol., *Národopis lidu Československého – moravské Slovensko*. Československé Národopisné Muzeum a Archeologická komise České Akademie věd a umění. Praha 1918, 872 stran.
- [7] KNOX L. Paul, MARSTON A Sallie, NASH E Allan, *Human geography: Places and regions in global context*, Third Canadian Edition Toronto (Ontario) 2004, 592 stran. ISBN: 0-13-09 6886-2
- [8] MACEK Josef, *Československá vlastivěda: lidová kultura hmotná a duchovní, kultura Českého a Slovenského lidu*. Socialistická akademie. Orbis – Praha 1968, 784 stran.
- [9] MÍSAŘ Zdeněk a kolektiv, *Geologie ČSSR – 1. díl*. Státní pedagogické nakladatelství Praha 1983, 333 stran.
- [10] NEKUDA Vladimír, *Uherskohradištsko*. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně a Slováké muzeum v Uherském Hradišti. Brno 1992, 855 stran.
- [11] ŠARAPATKA Bořivoj, *Pedologie*. Vydavatelství UP Olomouc 1996, 234 stran, ISBN: 80-7067-590-X
- [12] ŠVEHLÍK Rostislav, *Větrná eroze půdy na jihovýchodní Moravě*. 1. vydání, SPN. Praha 1985, 117stran.
- [13] TOMÁŠEK Milan, *Půdy České republiky*. Praha: Český geologický ústav. 2000

Seznam internetových zdrojů:

- [1i] Lukáš Stávek, Filip Stávek, slovackysklep [online] 2008 [cit. 2010-07-07]. Dostupné z: <http://www.slovackysklep.cz/images/slovacko.gif>